

JÄLLEENRAKENNUKSEN KOKENEEN HENKILÖN HAASTATTELU

Haastattelussa voi kysyä lisätietoa esim. seuraavista aiheista.

Rovaniemi ennen hävitystä

Millaista elämä oli Rovaniemellä?

Millaiset liikenneyhteydet oli Rovaniemellä 1930-luvun lopussa (maantiet, linja-autoliikenne, rautatie, lentoliikenne)?

Millainen tietoliikenne (puhelin, lennätin, sanomalehdet, radio, televisio)?

Millaisia palveluja (sahat, kaupat, pankit, koulut, markkinat)?

Rovaniemen hävitys lokakuussa 1994

Ketkä polttivat ja kenen johdolla?

Miten tuhottiin?

Mitä taloja jäi polttamatta tai räjäyttämättä maan tasalle?

Evakko aika

Missä siviilit olivat?

Millaista oli olla evakossa?

Milloin siviilit palasivat takaisin?

Miten palattiin?

Miltä tuntui palata tuhotulle kotiseudulle?

Jälleenrakennus

Millaisia olivat väliaikaiset asumukset?

Miten sanat KYMRO.LEX Rovaniemi ja Alvar Aalto liittyvät Rovaniemen jälleenrakentamiseen?

Millaisia olivat työajat ja palkat?

Millaisia olivat työvaatteet?

Mitä rakennettiin ja missä aikataulussa?

Milloin rakennettiin koulut, sairaala, tiet, sillat, rautatiet, tietoliikenne?

Miten ulkomaat auttoivat Suomea?

Minkälaista apua saatiin?

Millaista oli pula-aikana?

Miten luonnonantimia (marjat, sienet, lohi, riista) hyödynnettiin?

Millaista oli mustan pörssin kauppa?

Rovaniemi oli miinoitettu saksalaisten jälkeen. Sattuiko paljon tapaturmia?

Mitä muita räjähteitä kuin miinoja löydettiin Rovaniemen ympäristöstä?

Miten lapset suhtautuivat räjähteisiin?

TAUSTATIETOA OPETTAJALLE

Rovaniemi ennen hävitystä

- 1929 Rovaniemen kauppalassa oli 5442 asukasta
- 1.1.1940 Rovaniemen kauppalassa oli 6685 asukasta
- syyskuussa 1944 Rovaniemen kauppalassa oli 8233 asukasta

Evakuointi

- Milloin Rovaniemi evakuoitiin?
- 21.9.1944 mennessä

Miten?

- ensimmäinen evakuointikuulutus 7.9.1944, jatkamiskäsky 11.9.1944
- mukaan välttämättömimmät
- karja kävelytettiin Ruotsiin

Minne?	<u>Koko Lapista</u>	<u>Rovaniemen kauppalasta</u>
- Ruotsiin	56 000	4 800
- Suomeen	47 500	3 433

Millaista elämä oli evakossa (Ruotsissa)?

Heti Ruotsiin tultuaan evakot ohjattiin lääkärintarkastukseen ja täisaunaan. Vaatteet ja tavarat desinfioitiin kuumailmahuoneessa. Lappilaiset sijoitettiin laajalle alueelle Pohjois-Ruotsiin ja heidät majoitettiin kouluille ja seurantaloille. Suurilla leireillä asuttiin parakeissa. Mahdollisten tartuntatautien (mm. kurkkumätä) vuoksi kaikkien oli oltava aluksi kuukauden verran karanteenissa. Silti taudit pääsivät leviämään ja varsinkin pikkulapsia kuoli. Evakoilla oli kova koti-ikävä. Ruotsalaiset keräsivät heille vaatteita ja järjestivät juhlia.

Rovaniemen tuho

Milloin?

- 7. - 16.10. 1944

Kuka?

- saksalaiset, Lothar Rendulic, joukkojen komentaja

Miksi?

Kun sotatoimet Suomen ja Neuvostoliiton välillä loppuivat 4.9.1944, vaatimuksena oli saksalaisten karkottaminen 15.9.1944 mennessä. Poistuminen oli mahdotonta kahdessa viikossa. Lapin sota syttyi.

Miten?

- saksalaisten omat parakit tuhottiin 7.10.1944
- ammusjuna räjähti Rovaniemen uudella ratapihalla
- talot poltettiin tai räjäytettiin
- sillat räjäytettiin

Rovaniemen jälleenrakennus

Kuinka kauan jälleenrakennus kesti?

- 1945 - 1953

Kuka, mikä organisoisi sen?

Lapin jälleenrakennuksen suorittaminen uskottiin kulkulaitosten- ja yleisten töiden ministeriön alaiselle rakennusosastolle (KYMRO).

Mikä on LEX Rovaniemi?

Rovaniemen kauppalan alueen maanomistusoikeudet olivat hyvin sekavat. Jälleenrakentamisen aloittamiseksi tarvittiin uusi asemakaava. Jotta sen laatiminen olisi onnistunut, säädettiin Lex Rovaniemi, joka mahdollisti kauppalalle maan haltuunoton pakkolunastuksen vielä kestäessä.

Mistä saatiin asemakaava?

Kuuluisa arkkitehti, Alvar Aalto, lupautui suunnittelemaan kaupungille asemakaavan. Asemakaava vahvistettiin v.1946.

Miten rakennettiin?

Kaikki vanha käyttökelpoinen hyödynnettiin kuten tiilet ja naulat. Nykyisen Arktikumien lähetyvillä oli saha, josta sai puutavaraa, mutta kaikesta muusta oli pulaa. Naulojen, sementin, tiilien, lasien ja betoniraudan hankintaan tarvittiin ostolupa. Koneita ei juuri ollut käytettävissä ja työt tehtiinkin pääasiassa ihmisvoimin käsityökaluin. Kirvesmiehistä ja muurareista oli pulaa, mutta sekatyömiehet oppivat selviämään monenlaisista töistä. Rakennustyömaalla oli kiire. Töitä tehtiin urakalla lähes tauoitta yötä päivää.

Mitä rakennettiin?

- ensin rakennettiin väliaikaiset parakit
- sitten sähkö- ja puhelinlinjat, tiet, koulut, sairaala
- esim. Rantavitikan koulu v. 1951
- asuinrakennukset

Miten Lappia autettiin?

Kansainväliset avustusjärjestöt antoivat rahaa, elintarvikkeita, lääkkeitä, kalusteita jne. Merkittävin oli UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration), joka jakoi mm. elintarvikkeita, tekstiilejä, lääkkeitä ja taloustarvikkeita. Apua saatiin eniten Yhdysvalloista ja Ruotsista.

Millaista oli pulakauden elämä kotirintamalla?

Esimerkkejä korvikkeista:

TARVIKE

kahvi

sokeri

karamelli

tupakka

kankaat

kengät

KORVIKE

rukiin ja ohran jyvät, voikukan juuri paahdettuna

sikuri, sakkariini

kuivatut porkkanalastut

kotimaassa viljelty kessu

paperilangasta valmistettiin kankaita moniin tarkoituksiin; silla ja säteri olivat heikkolaatuisia tekokuitukankaita; ”vanhasta uutta”

paksuista kankaista ommeltiin tallukkaita

Mustalla pörssillä tarkoitetaan säännöstelykauden aikaista laitonta kauppaa. Elin- ja kulutustarvikkeita oli ylihintaan tarjolla ilman kuponkeja. Yleistä oli, että kaupunkilaiset kävivät maalla ”hamstraamassa” ruokatarpeita.

Kirjallisuusluettelo:

Ahvenainen Jorma: Rovaniemen historia II. Rovaniemi 1970.

Arrela Veli (toim.): Tuhkasta nousi Lappi. Kemi 1983.

Etto Jorma (toim.): Evakkotaival. Kemi 1975.

Heikkola Leena, Hiilivirta Kaija: Lapin jälleenrakentaminen. Rovaniemi 1983.

Jermo Aake: Kun kansa eli kortilla. Keuruu 1975.

Rovaniemi kylästä kaupungiksi, Lapin maakuntamuseon julkaisu. Oulu 1990.

Ursin Martti: Pohjois-Suomen tuhot ja jälleenrakennus saksalaissodan 1944-1945 jälkeen

Kaisan ja Arvon evakkomatka

Kaisa ja Arvo menivät äitinsä kanssa junaan, joka oli tupaten täynnä. Osa matkustajista istui, mutta suurin osa seiso. He istuivat matkatavaroidensa päällä pienessä nurkassa, vessan vieressä. Siinä he istuivat koko matkan ajan, vaikka vessasta tulevat hajut tekivät pahaa. Oli syyskuu 13.9.1944. Kaksi päivää aikaisemmin oli annettu evakkokäsäky. Kaikkien Rovaniemen asukkaiden piti lähteä pois kauppalasta joko Ruotsiin tai Pohjanmaalle. Mukaan sai ottaa niin paljon tavaroita kuin jaksoi kantaa. Karja piti kävelyttää turvaan.

Miksi paettiin?

Suomi oli ollut sodassa Neuvostoliittoa vastaan yhdessä saksalaisten kanssa. Rauhansopimuksessa Neuvostoliitto vaati Suomea ajamaan saksalaiset mahdollisimman nopeasti pois maasta. Syttyi Lapin sota, joka kesti syyskuusta 1944 huhtikuuhun 1945.

Kaisan ja Arvon perheellekin oli annettu määräys paeta Ruotsiin, mutta he menivätkin sukulaisten luo Suonenjoelle Savoon. Yllätykseksi kylä olikin varattu Karjalasta pakenevalle siirtoväelle. Perheen täytyi mennä toisten sukulaisten luo Lahteen.

Lahdessa Kaisa ja Arvo aloittivat koulunkäyntinsä. Kaisa meni kansakoulun kolmannelle ja Arvo oppikoulun ensimmäiselle luokalle, koska hän oli jo 11-vuotias. Noin kuukauden kuluksaan saatiin lukea lehdestä Rovaniemen hävityksestä. Rovaniemi oli poltettu lähes maantasalle. Lehdessä oli kuviakin kauppalasta. Kaisa ja Arvo löysivät kuvasta kotitalonsa rauniot. Vain savupiippu oli enää pystyssä.

Perääntyessään Lapista saksalaiset polttivat ja hävittivät lähes kaiken ihmistä hyödyntävän: keskimäärin 8-9 rakennusta kymmenestä poltettiin, rautatieverkko ja viestilinjat tuhottiin sekä 218 siltaa räjäytettiin. Sitä mukaa kun saksalaiset perääntyivät kohti pohjoista, jälleenrakentajat palasivat tuhotulle kotiseudulleen.

Kaisan ja Arvon isäkin oli kotiutettu rintamalta perheensä luo Lahteen. Jonkun kuukauden kuluttua hän oli perheensä parissa, mutta jo heti helmikuussa hän lähti Rovaniemelle valmistelemaan perheensä paluuta kesäksi.

Ensimmäiset työmiehet asuivat rakennusten kellareissa ja nopeasti kyhätyissä parakeissa. Sotilaiden tehtävä oli etsiä ja raivata miinoja ja muita räjähteitä.

Jo samana päivänä, kun koulu loppui toukokuussa 1945, Kaisan ja Arvon perhe nousi junaan ja he saapuivat Kemiin. Kemistä matka jatkui kävellen Kemijoen yli kapeaa ja huojuvaa nippusiltaa pitkin tavaroineen, sillä rautatiesilta oli räjäytetty. Ylitys tuntui pelottavalta. Onneksi heidän ei tarvinnut kävellä Rovaniemelle saakka, sillä toinen juna odotti heitä joen toisella puolella.

Junamatka kesti kauan, sillä rata oli huonossa kunnossa. Vaunut tärisivät ja huojuivat. Junassa he tapasivat Ruotsista palaavia evakkoja, joilta he kuulivat täisaunoista ja karanteenileireistä. Ikkunoista he saattoivat nähdä raunioita pitkin jokivartta sekä räjäytettyjä sähkö- ja puhelinpylväitä. Vihdoin he pääsivät perille. Isä oli vastassa asemalla.

Miten elämä jatkui tästä eteenpäin?

KÄYTÄ MIELIKUVITUSTA JA KIRJOITA

Missä Kaisan ja Arvon perhe asui?

Millainen oli väliaikainen asunto?

Mitä materiaaleja tarvittiin uuden kodin rakentamiseen?

Missä he valmistivat ruokansa, jos talo ei ollut valmis?

Missähän lapset kävivät koulua, kun ei ollut koulurakennusta?

Miten Kemijoki ylitettiin, koska silta oli räjäytetty?

Mitä lapset tekivät, jos löysivät miinoja tai pommeja?